

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЗАХІДНОДОНБАСЬКИЙ ІНСТИТУТ

(назва навчального підрозділу)

КАФЕДРА ПРАВА

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Фінансове право»

(назва дисципліни)

на тему: «Фінансове право, як галузь права»

Студента (ки) Сєдової А.М.

групи ІН35-9-23-Б1П (4,0д)

напряму підготовки (спеціальності) Право

Керівник, доцент, к.ю.н., доцент Леонова О.В.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала

Кількість балів: ECTS

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Павлоград - 2026р.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-правові засади фінансового права	6
Розділ 2. Система фінансового права та його основні елементи	12
2.1. Структура системи фінансового права	12
2.2. Співвідношення фінансового права з іншими галузями права	16
2.3. Джерела фінансового права.....	18
Розділ 3. Фінансово-правові відносини та суб'єкти фінансового права	22
3.1. Суб'єкти фінансового права	22
3.2. Податкове регулювання як ключовий сегмент фінансового права.....	24
3.3. Фінансові правовідносини та механізм фінансово-правового регулювання.....	27
Розділ 4. Фінансове право в умовах воєнного стану	31
Висновок.....	34
Список використаних джерел	37

ВСТУП

Фінансове право є однією з ключових галузей публічного права, оскільки саме через фінансово-правові механізми держава та органи місцевого самоврядування формують, розподіляють і використовують публічні грошові фонди. Стабільність бюджетної системи, справедливість оподаткування, контроль за цільовим використанням коштів, ефективність державних видатків та фінансова дисципліна напряду залежать від якості фінансово-правового регулювання. В умовах постійних змін у фінансовій сфері та підвищених вимог до прозорості управління публічними фінансами дослідження фінансового права як самостійної галузі є особливо актуальним.

Актуальність теми зумовлена тим, що фінансові відносини охоплюють широкий спектр суспільно важливих процесів: бюджетні, податкові, банківські, валютні, боргові, контрольні та інші відносини, у яких домінує публічний інтерес. При цьому фінансове право має власний предмет і метод правового регулювання, систему принципів та інститутів, а також специфічний інструментарій правових норм, а саме, імперативність, владно-організаційний характер приписів, особливий режим фінансового контролю та відповідальності. З'ясування місця фінансового права в системі права, його ознак і внутрішньої структури допомагає правильно розуміти зміст фінансово-правових норм і практику їх застосування.

Ступінь наукової розробки. Питання фінансового права як самостійної галузі права є достатньо ґрунтовно розробленими у вітчизняній правовій доктрині. У наукових працях і навчальних виданнях розкрито базові категорії фінансового права, а саме, поняття, ознаки, предмет і метод правового регулювання, принципи, система та інститути, а також механізми реалізації фінансово-правових норм у бюджетній і податковій сферах. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового права, його структури та місця в системі права послідовно представлені в роботах Л. К. Воронова, М.

П. Кучерявенко, О. П. Орлюк, О. О. Дмитрик, А. А. Нечай, Н. Ю. Пришва, Е. С. Дмитренко. Окремий блок досліджень присвячено фінансовому контролю та забезпеченню фінансової дисципліни (зокрема в роботах Л. А. Савченко). Для обґрунтування теорії фінансових правовідносин у науковій літературі також використовуються класичні доктринальні підходи, сформульовані Н. І. Хімічева, Е. А. Ровинський, М. І. Піскотін, Р. О. Халфіна.

Водночас, попри значний рівень опрацювання теми, залишаються дискусійними питання щодо меж предмета фінансового права та його співвідношення з адміністративним і податковим правом, визначення місця окремих інститутів (державний борг, валютне регулювання, банківський нагляд) у системі фінансового права, а також трансформації фінансово-правового регулювання в умовах цифровізації публічних фінансів і дії правового режиму воєнного стану. Це зумовлює потребу подальшого теоретичного осмислення та узагальнення сучасної практики застосування фінансового законодавства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері публічної фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є норми фінансового права, їхні ознаки, принципи, система та механізм правового регулювання фінансових правовідносин.

Метою курсової роботи є комплексний аналіз фінансового права як галузі права, визначення його місця в системі права, розкриття предмета, методу, принципів і структури.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- охарактеризувати поняття та ознаки фінансового права як галузі права;
- визначити предмет і метод фінансово-правового регулювання;
- розкрити принципи фінансового права та їх значення;

- проаналізувати систему фінансового права та основні фінансово-правові інститути;
- охарактеризувати фінансові правовідносини, їх склад і особливості;
- окреслити роль фінансового контролю та юридичної відповідальності у фінансовій сфері.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному теоретико-правовому узагальненні фінансового права як самостійної галузі публічного права шляхом уточнення його предмета, методу та принципів, а також систематизації основних інститутів і механізмів фінансово-правового регулювання. У роботі також акцентовано увагу на дискусійних аспектах співвідношення фінансового права із суміжними галузями та узагальнено сучасні підходи до розуміння фінансових правовідносин і фінансового контролю з урахуванням змін у сфері публічних фінансів, зокрема в умовах воєнного стану.

Практична значущість роботи полягає в тому, що сформульовані положення та висновки можуть бути використані під час навчального процесу й підготовки до практичних занять з фінансового права, а також при аналізі та застосуванні норм фінансового законодавства у бюджетній і податковій сферах. Узагальнення матеріалу та запропоновані висновки сприяють кращому розумінню структури фінансового права, особливостей фінансово-правових відносин і ролі фінансового контролю, що може бути корисним для подальших наукових досліджень і підготовки робіт з окремих інститутів фінансового права.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи: діалектичний, системний, логіко-юридичний, формально-правовий, порівняльно-правовий, метод аналізу та синтезу.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які вміщують шість підрозділів, висновку та списку використаних джерел.

Розділ 1. Теоретико-правові засади фінансового права

Базові аспекти фінансового права як окремої галузі, актуалізуються завданням курсової, пов'язані з визначенням його місця в правовій системі України. Зокрема, аналізуються поняття, предмет і метод регулювання. Ці елементи дозволяють зрозуміти, як фінансове право забезпечує роботу держави з грошима, від мобілізації ресурсів до їх витрачання. Без таких засад важко уявити ефективне функціонування економіки та соціальних програм.

Фінансове право є самостійною галуззю публічного права, що регулює суспільні відносини у сфері публічних фінансів. Його існування зумовлене тим, що держава та органи місцевого самоврядування можуть виконувати свої функції лише за наявності грошових ресурсів, а їх формування й використання потребують чіткого правового впорядкування. У цьому сенсі фінансове право виступає юридичною формою фінансової діяльності публічної влади та забезпечує легальність і впорядкованість руху публічних коштів.

У фінансово-правовій доктрині фінансове право обґрунтовано розглядається як самостійна галузь публічного права, що юридично забезпечує публічну фінансову діяльність держави та територіальних громад. Так, Л. К. Воронова підкреслює, що фінансове право спрямоване на правове впорядкування відносин, пов'язаних із формуванням і використанням публічних фондів коштів, тобто таких ресурсів, які мають суспільне призначення й використовуються для реалізації публічних функцій [6].

О. П. Орлюк, розвиваючи цей підхід, акцентує на тому, що специфіка фінансового права полягає в регулюванні саме публічних фінансів, де визначальним є публічний інтерес і владна організація грошових потоків [9].

У підручнику за редакцією М. П. Кучерявенко фінансове право також подається як галузь, що об'єднує норми, які регулюють однорідні відносини у сфері мобілізації, розподілу та використання публічних коштів і забезпечення фінансової дисципліни [14].

Отже, фінансовому праву властиві такі ключові ознаки: публічний інтерес як визначальна мета регулювання; владно-організаційний характер приписів; тісний зв'язок із публічними фондами коштів; підвищена процедурність і контрольованість фінансових процесів.

Фінансове право визначається як сукупність норм, що регулюють відносини в сфері фінансів держави та місцевих органів. Воно охоплює все, пов'язане з грошовими потоками: від збору податків до розподілу бюджетів. Наприклад, коли держава збирає кошти на освіту чи медицину, саме фінансове право встановлює правила. Ця галузь вирізняється тим, що завжди стосується публічних інтересів, де держава виступає головним гравцем. Норми тут не дозволяють домовлятися, як у цивільному праві, а диктують обов'язки. Фінансове право тісно пов'язане з економікою, бо без нього гроші не рухалися б організовано [14].

Предмет фінансового права становлять суспільні відносини, що виникають у процесі формування, розподілу та використання публічних фондів коштів, а також у зв'язку зі здійсненням фінансового контролю. Наукові підходи тут є загалом узгодженими в головному: фінансове право не охоплює «грошові відносини взагалі», а лише ті, де наявний публічний елемент є саме публічний фонд, владна компетенція і юридична підпорядкованість встановленим правилам. Так, у концепції Л. К. Воронової предмет фінансового права концентрується навколо відносин публічної фінансової діяльності (бюджет, податки, державні доходи й видатки, контроль) [5]. О. П. Орлюк наголошує, що визначальним критерієм є спрямованість цих відносин на забезпечення публічних потреб, а тому приватноправові грошові операції (цивільний обіг) не входять до предмета фінансового права [9]. Підхід М. П. Кучерявенка системно описує предмет через сукупність фінансово-правових інститутів, які формують каркас публічних фінансів (бюджетне та податкове регулювання, грошовий обіг у публічному аспекті, контроль, відповідальність) [15].

Разом із тим у науці існують дискусійні питання предмета фінансового права. Зокрема, А. А. Нечай обґрунтовує необхідність глибокого дослідження публічних накопичувальних фондів як важливого сегмента публічних фінансів, що об'єктивно розширює проблематику фінансового права [5]. У сучасних підручниках також відзначається, що окремі інститути на стику фінансового, адміністративного та господарського права. Наприклад, у сфері фінансового нагляду потребують чіткого галузевого відмежування, однак у будь-якому разі вирішальним залишається критерій публічних фінансів і владної організації їх руху [3; 4].

Метод фінансово-правового регулювання характеризується переважанням імперативного способу правового впливу.

М. П. Кучерявенко підкреслює, що імперативність фінансово-правових норм обумовлена публічним інтересом і необхідністю гарантованого виконання фінансових зобов'язань перед державою та територіальними громадами [14].

Законодавство прямо підтверджує імперативний характер фінансового права. Конституційний обов'язок сплачувати податки і збори закріплено у ст. 67 Конституції України [12]. Принцип загальності оподаткування як основоположна засада податкового законодавства передбачений ст. 4 Податкового кодексу України, а базові обов'язки платника податків ст. 16 Податкового кодексу України [18]. Таким чином, фінансово-правовий метод полягає у владному встановленні правил і забезпеченні їх виконання через контроль та юридичну відповідальність.

Джерела фінансового права починаються з Конституції України, де статті 95-96 визначають бюджет як закон. Далі - кодекси: Бюджетний і Податковий, що деталізують процеси. Закони про банки, державний борг, страхування доповнюють картину. Підзаконні акти, як постанови Кабміну чи накази Мінфіну, уточнюють деталі. Міжнародні угоди, наприклад з ЄС,

впливають на гармонізацію, особливо в оподаткуванні. Ці джерела забезпечують стабільність і адаптацію до змін.

Принципи фінансового права відображають основні керівні ідеї, на яких будується правове регулювання публічних фінансів, і виконують функцію орієнтира як для законодавця, так і для правозастосування. Вони проявляються як на рівні Конституції, так і на рівні кодифікованих актів.

Так, ст. 95 Конституції України закріплює засади бюджетної системи, орієнтацію на збалансованість бюджету та публічність звітування про доходи й видатки [12]. У розвиток конституційних положень Бюджетний кодекс України формулює принципи бюджетної системи у ст. 7 [8]. Податковий кодекс України у ст. 4 визначає принципи податкового законодавства, що забезпечують визначеність і загальнообов'язковість податкових правил [9].

Окремого значення у фінансовому праві набуває принцип контрольованості та підзвітності руху публічних коштів. У науці фінансовий контроль обґрунтовується як необхідний юридичний інструмент забезпечення законності й фінансової дисципліни.

Фінансове право посідає особливе місце у системі права, оскільки воно взаємодіє із суміжними галузями. Його конституційні основи формуються нормами, що визначають бюджетні засади й податковий обов'язок у ст. 67, 92, 95 Конституції України [12]. Із адміністративним правом фінансове право взаємодіє через організаційно-управлінські форми реалізації фінансових приписів адміністрування, контролю, застосування заходів примусу, однак відмежовується за предметом. Фінансове право регулює публічні фінанси та режим публічних фондів, тоді як адміністративне право охоплює ширший масив управлінських відносин.

Водночас зв'язок фінансового права з регулюванням фінансової системи проявляється і в грошово-кредитній сфері. Закон України «Про Національний банк України» ст 6, визначає, що основною функцією Національний банк України є забезпечення стабільності грошової одиниці

України. Це підтверджує, що фінансове право як галузь не обмежується лише бюджетом і податками, а охоплює також ключові публічні механізми забезпечення фінансової стабільності.

Підсумовуючи, теоретико-правові засади фінансового права полягають у його публічно-правовій природі, спеціальному предметі, переважно імперативному методі регулювання, системі принципів і контрольних гарантіях їх реалізації. Саме ці положення створюють методологічну базу для подальшого аналізу системи фінансового права, його джерел та фінансово-правових відносин.

Система фінансового права ділиться на загальну частину з базовими поняттями та особливу - з інститутами, як бюджетне чи податкове право. Кожен інститут регулює конкретні сфери, без зайвих нашарувань. Функції включають розподіл ресурсів, контроль за витратами, стимулювання економіки пільгами. Фіскальна функція наповнює казну, а контрольна стежить за законністю [20]. Історія фінансового права в Україні йде від радянських часів, коли воно ховалося в адміністративному. Після незалежності з'явилися власні кодекси: Бюджетний у 2001, Податковий у 2010. Реформи додали децентралізації, а війна змусила адаптуватися до нових викликів, як відновлення інфраструктури.

Суб'єкти від органів влади це Рада, Мінфін, ДПС, платники є громадяни, фірми. Відносини нерівні: держава примушує, а інші оскаржують. Правовідносини виникають від дій, як прийняття бюджету, чи подій, як кінець року.

Фінанси - це самі грошові потоки, фонди, розподіл ВВП. Право ж надає форму: хто, скільки і як повинен платити чи отримувати. У сучасному світі роль фінансового права тільки посилюється. Цифризація - електронний кабінет платника, автоматичні перевірки, єдиний рахунок для податків - спрощує життя і зменшує корупцію. Інтеграція до ЄС вимагає нових стандартів: прозорі тендери, анти ухильні заходи, зелений ПДВ. Плюс виклики

відновлення після війни - ефективне використання мільярдів від партнерів. Все це робить галузь супер актуальною [14, с. 89].

Отже, Фінансове право є важливою галуззю, що керує державними грошима. Поняття включає норми для фінансових відносин, предмет - зв'язки навколо коштів, метод - переважно імперативний з децентралізацією. Джерела та принципи дають стабільність, система чітко структурована. Історія свідчить про розвиток до незалежності. Суб'єкти та відносини підкреслюють владний характер галузі. Ці засади створюють базу для наступних роздумів.

Розділ 2. Система фінансового права та його основні елементи

2.1. Структура системи фінансового права

Система фінансового права являє собою внутрішньо впорядковану сукупність фінансово-правових норм, що регулюють однорідні суспільні відносини у сфері формування, розподілу та використання публічних фондів коштів. Така система формується з урахуванням предмета фінансово-правового регулювання, а також особливостей функціонування фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування. У науковій доктрині фінансового права традиційно підкреслюється, що структура цієї галузі має складний і багаторівневий характер, оскільки охоплює значну кількість правових інститутів, пов'язаних із різними напрямками публічної фінансової діяльності.

Більшість учених-фінансистів, зокрема Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, О. П. Орлюк, зазначають, що система фінансового права будується за загальною для галузей права логікою поділу на Загальну та Особливу частини. Такий підхід дозволяє забезпечити внутрішню узгодженість правових норм, їх системність та ефективне застосування у практичній діяльності.

Загальна частина фінансового права охоплює норми, які мають універсальний характер і поширюються на всі фінансово-правові інститути. Вона формує теоретичну та методологічну основу всієї галузі. У межах загальної частини визначаються основні категорії фінансового права, його предмет і метод правового регулювання, принципи функціонування фінансової системи, джерела фінансового права, а також коло суб'єктів фінансових правовідносин. До загальної частини також відносять норми, що регулюють фінансовий контроль, фінансово-правову відповідальність та основні форми фінансової діяльності держави.

Загальна частина виконує важливу системоутворюючу функцію, оскільки забезпечує єдність фінансово-правового регулювання. Саме вона визначає базові правила та принципи, які застосовуються в усіх сферах фінансової діяльності, незалежно від конкретного виду фінансових відносин. Завдяки цьому забезпечується узгодженість різних фінансово-правових інститутів та уникнення суперечностей між окремими нормами.[20]

Особлива частина фінансового права, у свою чергу, включає норми, що регулюють окремі види фінансових відносин у конкретних сферах публічної фінансової діяльності. Вона складається з фінансово-правових інститутів, кожен з яких регулює певну групу однорідних суспільних відносин. До таких інститутів традиційно відносять бюджетне право, податкове право, інститут державних доходів, інститут державних видатків, державний кредит, валютне регулювання, банківське регулювання, а також фінансовий контроль.

Центральне місце в системі особливої частини фінансового права займає бюджетне право, оскільки через бюджет реалізуються основні напрями фінансової політики держави. Бюджетне право регулює відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, а також порядок складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету. Основні принципи бюджетної системи України закріплені у статті 7 Бюджетного кодексу України.

Важливим інститутом фінансового права є податкове право, яке регулює відносини, що виникають у процесі встановлення, справляння та контролю за сплатою податків і зборів. Податкові відносини становлять основу формування доходної частини державного бюджету, що обумовлює їх ключове значення для функціонування фінансової системи держави. Основні засади податкового законодавства закріплені у статті 4 Податкового кодексу України.^{18[]}

До системи фінансового права також входять інститути державних доходів і державних видатків, які регулюють порядок формування публічних

фінансових ресурсів і напрями їх використання. Особливе значення має інститут державного кредиту, що регулює відносини, пов'язані із запозиченням державою коштів для покриття бюджетного дефіциту та фінансування державних програм.

Окреме місце в структурі фінансового права посідає інститут фінансового контролю, який забезпечує дотримання законності та ефективності у сфері використання публічних фінансових ресурсів. Фінансовий контроль здійснюється різними державними органами, зокрема Рахунковою палатою, органами Державної аудиторської служби, податковими органами та іншими суб'єктами фінансового контролю.

Структура системи фінансового права має комплексний характер і включає взаємопов'язані елементи, які забезпечують правове регулювання різних аспектів фінансової діяльності держави. Поділ фінансового права на загальну та особливу частини дозволяє систематизувати значну кількість фінансово-правових норм та забезпечує ефективність їх застосування у практиці державного управління публічними фінансами.[21]

Наприклад, бюджетне право - весь процес з бюджетами від планування до остаточного звіту, податкове стежить за тим, щоб усі чесно платили податки та збори. Усе це не окремі острови: податки прямо йдуть у бюджетну кишеню, з бюджету беруться гроші на кредити чи видатки, а контроль дивиться, щоб ніхто не хапнув зайвого. Найголовнішим часто називають саме бюджетне право, бо державний бюджет - це ніби головний гаманець країни, від якого залежить усе інше.

Воно охоплює всі етапи: як складають проєкт, обговорюють у парламенті, затверджують законом і потім виконують на місцях. Бюджетний кодекс розписує це покроково - від макроекономічного прогнозу до щорічного звіту про витрати. Завдяки реформі децентралізації місцеві бюджети тепер мають більше свободи: громади самі отримують частину податків, як плата за землю чи податок на нерухомість, і можуть одразу спрямовувати ці гроші на

реальні справи - нову амбулаторію, освітлення вулиць чи дитячий майданчик. Це робить життя на місцях гнучкішим і ближчим до людей [21].

Податкове право - один з найважливіших і найскладніших інститутів. Воно охоплює норми про встановлення, сплату та контроль податків. Податковий кодекс ділить податки на загальнодержавні (ПДВ, акциз, податок на прибуток) і місцеві (на нерухомість, туристичний збір). Тут багато уваги пільгам, спрощеним системам для ФОПів, боротьбі з ухиленням. Останніми роками додалися зміни через війну: військовий збір, нові правила для бізнесу в окупації. Інститут державних доходів і видатків ширший за бюджетне, бо включає позабюджетні фонди, як Пенсійний фонд чи Фонд соцстраху. Видатки класифікуються за функціями: на оборону, освіту, соціалку. Цільовий характер - ключова риса: гроші на медицину не можна витратити на щось інше без змін до закону.

Фінансовий контроль - наскрізний інститут, що пронизує всі інші. Органи контролю: Рахункова палата для бюджету, ДПС для податків, Держаудитслужба для видатків. Контроль буває попереднім, поточним і наступним. Це захищає від розкрадань, особливо з грантами на відновлення. Деякі автори виділяють ще інститути страхування чи фінансових послуг, але в класичній системі вони входять до Особливої частини як підінститути. Система фінансового права динамічна: з'являються нові норми про крипту чи зелені фінанси під впливом ЄС.

Структура системи фінансового права включає Загальну частину з базовими нормами та Особливу з конкретними інститутами. Ключові інститути - бюджетне, податкове право, державні доходи та видатки, кредит, банківське, валютне право і контроль. Поділ забезпечує логічність і практичність. Взаємозв'язок інститутів підкреслює єдність галузі. Ця структура створює міцну основу для регулювання державних фінансів в Україні.

2.2 Співвідношення фінансового права з іншими галузями права

Співвідношення фінансового права з іншими галузями права доцільно визначати через критерії предмета і методу правового регулювання, а також через публічний інтерес, який домінує у фінансовій сфері. У науковій літературі фінансове право обґрунтовується як самостійна галузь публічного права, що регулює відносини щодо формування, розподілу й використання публічних фондів коштів, а також фінансового контролю та відповідальності.

Зокрема, Л. К. Воронова наголошує на зв'язку фінансового права з публічними фондами та публічною фінансовою діяльністю; О. П. Орлюк підкреслює визначальну роль публічного інтересу й владної організації грошових потоків; у підручникових підходах за ред. М. П. Кучерявенко фінансове право розкривається як система інститутів, що юридично забезпечують бюджетні та податкові процеси, фінансову дисципліну і контроль [5, 14]. Нормативним підтвердженням такої позиції є конституційні засади бюджету й податкового обов'язку, зокрема ст. 95, 67 Конституції України та законодавча форма ключових фінансових рішень [12].

Конституційне право закріплює базові принципи публічних фінансів і компетенцію органів публічної влади у фінансовій сфері, тоді як фінансове право їх конкретизує. Бюджетний процес, податкове адміністрування, контроль, санкції. Наприклад, ст. 95 Конституції України визначає засади бюджетної системи та публічність звітування, а фінансове законодавство розкриває механізми реалізації цих засад у Бюджетному кодексі України [12].

Історично в науці існувала думка про близькість фінансового права до адміністративного через спільну публічно-правову природу та використання владних приписів. Однак сучасний підхід полягає в тому, що адміністративне право є ширшим за охопленням, а фінансове право - спеціалізоване. Вони взаємодіють у частині адміністративних процедур: адміністрування податків, контрольно-наглядові повноваження, оскарження рішень органів, але

відмежовуються предметом. Фінансове право регулює рух публічних коштів, а адміністративне - організацію державного управління у широкому сенсі. Тому правильніше говорити про тісний зв'язок і взаємодію, а не про підпорядкування однієї галузі іншій.

Цивільне право регулює майнові відносини на засадах юридичної рівності та диспозитивності, тоді як фінансове право - публічні фінансові відносини з переважанням імперативного методу. Важливо, що в практиці держава може укладати договори, однак фінансово-правовий режим визначає публічні обмеження і процедури, які не впливають із цивільного права. Тобто цивільно-правова форма може застосовуватись як інструмент, але правовий режим публічних коштів задається фінансовим правом, насамперед положеннями Бюджетного кодексу України. Аналогічно господарське право регулює діяльність суб'єктів господарювання, але коли йдеться про публічні кошти, включається фінансово-правова процедура та контроль.

У навчальній і науковій традиції податкове право здебільшого розглядається як інститут або підгалузь фінансового права, оскільки податки є основним каналом формування публічних доходів, а податкові відносини мають публічно-правову природу. Водночас у доктрині є дискусія щодо самостійності податкового права через значний масив норм і специфічні механізми адміністрування. Практично для курсової на тему фінансового права як галузі логічно відобразити, що податкове право є структурно ключовим елементом фінансового права і нормативно кодифіковане Податковим кодексом України, який встановлює принципи податкового законодавства та обов'язки платника [15].

Бюджетне право традиційно розкривають як центральний інститут фінансового права, адже через бюджет реалізуються основні напрями фінансової політики держави. Бюджетні норми мають виразну процедурність і закріплюються в Бюджетному кодексі України, зокрема принципи бюджетної системи [2].

Фінансове право встановлює правила фінансової поведінки та спеціальні фінансові обов'язки, тоді як кримінальне право та законодавство про адміністративні правопорушення забезпечують охорону фінансового порядку шляхом встановлення відповідальності за найбільш небезпечні порушення. Наприклад, ухилення від сплати податків, зловживання бюджетними коштами тощо.

Таким чином, фінансове право займає самостійне місце в системі права, взаємодіючи з конституційним правом через базові засади публічних фінансів, адміністративним правом через процедури й управлінські механізми, цивільним/господарським правом через використання приватноправових форм у межах публічно-правового фінансового режиму, а також із охоронними галузями через відповідальність за порушення фінансової дисципліни. Ключовим критерієм відмежування залишається зв'язок із публічними фінансами та публічними фондами коштів, що й визначає специфіку предмета та методу фінансово-правового регулювання.

2.3. Джерела фінансового права

Джерела фінансового права становлять сукупність нормативно-правових актів та інших форм зовнішнього вираження правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері публічної фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Через систему джерел фінансового права забезпечується правове регулювання процесів формування, розподілу та використання публічних грошових фондів, встановлюються правила мобілізації фінансових ресурсів, порядок їх використання та механізми фінансового контролю.

У науковій літературі підкреслюється, що специфіка джерел фінансового права зумовлена публічно-правовим характером цієї галузі. Зокрема, Л. К. Воронова зазначає, що фінансово-правові норми переважно

закріплюються у нормативно-правових актах держави, оскільки фінансова діяльність безпосередньо пов'язана з реалізацією владних повноважень держави у сфері управління публічними фінансами. Подібної позиції дотримуються й інші дослідники фінансового права, зокрема М. П. Кучерявенко та О. П. Орлюк, які наголошують на тому, що основною формою існування фінансово-правових норм є нормативно-правові акти різного рівня.

Центральне місце у системі джерел фінансового права посідає Конституція України, яка закріплює основні засади функціонування фінансової системи держави. Конституційні норми визначають принципи формування та використання державних фінансів, встановлюють компетенцію органів державної влади у фінансовій сфері та гарантують обов'язок кожного сплачувати податки і збори. [8] Зокрема, відповідно до статті 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. У свою чергу, стаття 95 Конституції України закріплює основні засади бюджетної системи України та принципи використання бюджетних коштів, зокрема вимогу збалансованості бюджету та забезпечення соціальної спрямованості державних видатків.[12]

Важливу роль у системі джерел фінансового права відіграють міжнародні договори України, які після їх ратифікації Верховною Радою України стають складовою частиною національного законодавства. Такі договори можуть регулювати питання міжнародного фінансового співробітництва, оподаткування, валютного регулювання, запобігання подвійного оподаткування та інші аспекти фінансової діяльності держави. У разі колізії між нормами міжнародного договору та положеннями національного законодавства застосовуються положення міжнародного договору.

Основну групу джерел фінансового права становлять закони України, які безпосередньо регулюють фінансові відносини. Серед них особливе значення мають кодифіковані нормативно-правові акти, насамперед

Бюджетний кодекс України та Податковий кодекс України. Бюджетний кодекс України визначає правові засади бюджетної системи держави, регулює бюджетний процес, встановлює повноваження учасників бюджетних відносин, а також порядок складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів. Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у процесі встановлення, справляння та контролю за сплатою податків і зборів, визначає права та обов'язки платників податків і компетенцію контролюючих органів.

Окрім кодифікованих актів, важливе місце займають інші закони, які регулюють окремі напрями фінансової діяльності держави. До таких належать закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про Рахункову палату», «Про державний внутрішній борг України», «Про державний бюджет України» на відповідний рік та інші нормативні акти, що визначають особливості функціонування окремих елементів фінансової системи.

Значну роль у регулюванні фінансових відносин відіграють підзаконні нормативно-правові акти. До них належать постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної податкової служби та інших органів виконавчої влади. Ці акти деталізують порядок застосування законодавчих норм, визначають механізми реалізації фінансової політики держави та встановлюють процедури здійснення фінансових операцій. Водночас підзаконні акти повинні відповідати Конституції України та законам і не можуть їм суперечити.

Окреме місце у системі джерел фінансового права займають акти органів місцевого самоврядування, які приймаються у межах їхньої компетенції. До них належать рішення місцевих рад щодо встановлення місцевих податків і зборів, затвердження місцевих бюджетів, а також нормативні акти, що регулюють використання коштів місцевих бюджетів. Такі

акти мають локальний характер і застосовуються в межах відповідної територіальної громади.

У сучасних умовах зростає роль судової практики у формуванні єдиного підходу до застосування фінансово-правових норм. Рішення Конституційного Суду України мають особливе значення, оскільки вони забезпечують офіційне тлумачення норм Конституції та перевіряють відповідність законів Основному Закону. Постанови Верховного Суду сприяють формуванню єдиної судової практики у спорах, пов'язаних із застосуванням фінансового законодавства, зокрема у податкових та бюджетних правовідносинах.

Система джерел фінансового права є багаторівневою та включає Конституцію України, міжнародні договори, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, акти органів місцевого самоврядування, а також судову практику. Така ієрархічна структура забезпечує комплексне та ефективне правове регулювання фінансових відносин і створює правову основу для функціонування фінансової системи держави.

Розділ 3. Фінансово-правові відносини та суб'єкти фінансового права

3.1. Суб'єкти фінансового права

Суб'єкти фінансового права - це учасники фінансово-правових відносин, які наділені відповідними правами та обов'язками у сфері формування, розподілу та використання публічних фінансових ресурсів. Через діяльність цих суб'єктів реалізуються норми фінансового права та забезпечується функціонування фінансової системи держави. Фінансово-правові відносини мають публічно-правовий характер, тому в більшості випадків однією із сторін таких відносин виступає держава або уповноважений державний орган, який реалізує владні повноваження у сфері фінансової діяльності.

У науковій літературі зазначається, що суб'єктами фінансового права можуть бути держава, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні особи та фізичні особи. Всі вони беруть участь у фінансових правовідносинах, пов'язаних із формуванням і використанням публічних фінансів, зокрема у сфері бюджетних, податкових, кредитних та інших фінансових відносин.

Центральним суб'єктом фінансового права виступає держава, яка організовує фінансову діяльність і встановлює правила формування та використання фінансових ресурсів. Держава визначає основні напрями фінансової політики, встановлює податки та збори, формує бюджетну систему та здійснює контроль за використанням публічних коштів. Конституція України закріплює основні засади фінансової діяльності держави. Зокрема, стаття 67 Конституції України встановлює обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, визначених законом. [22]

Важливими суб'єктами фінансового права є органи державної влади. Верховна Рада України здійснює законодавче регулювання фінансових відносин, приймає закони з питань оподаткування та затверджує Державний

бюджет України. Відповідно до статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються бюджетна система, система оподаткування, податки і збори. Крім того, Верховна Рада України здійснює парламентський контроль за виконанням державного бюджету.

Значну роль у фінансовій діяльності держави відіграють органи виконавчої влади. Згідно зі статтею 116 Конституції України Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, податкової та бюджетної політики держави, організовує виконання Державного бюджету України та подає Верховній Раді звіт про його виконання.

Серед органів виконавчої влади особливе місце посідає Міністерство фінансів України, яке забезпечує формування та реалізацію державної фінансової політики, організовує бюджетний процес та здійснює контроль за ефективним використанням бюджетних коштів. Крім того, важливими суб'єктами фінансового права є спеціалізовані органи фінансового управління та контролю, зокрема Державна податкова служба України, Державна казначейська служба України та Рахункова палата. Рахункова палата, відповідно до статті 98 Конституції України, здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням.

Окрему групу суб'єктів фінансового права становлять органи місцевого самоврядування. Вони беруть участь у формуванні та використанні місцевих фінансових ресурсів, затверджують місцеві бюджети та контролюють їх виконання. Повноваження органів місцевого самоврядування у бюджетній сфері визначені Бюджетним кодексом України, який регулює відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів різних рівнів.

Суб'єктами фінансового права виступають також фізичні та юридичні особи. Фізичні особи беруть участь у фінансових правовідносинах як платники податків і зборів, отримувачі соціальних виплат або інших бюджетних коштів. Юридичні особи, зокрема підприємства, установи та організації, виступають

платниками податків, суб'єктами господарювання або отримувачами бюджетного фінансування. Їх правовий статус у податкових відносинах визначається Податковим кодексом України, який регулює порядок встановлення та справляння податків і зборів.

Таким чином, система суб'єктів фінансового права є досить широкою і включає державу, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також фізичних і юридичних осіб. Кожен із цих суб'єктів відіграє певну роль у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, що забезпечує ефективне функціонування фінансової системи держави та реалізацію фінансової політики України.

3.2. Податкове регулювання як ключовий сегмент фінансового права

Податкове регулювання посідає центральне місце у системі фінансового права, оскільки саме через податки і збори держава формує основну частину публічних фінансових ресурсів. Податки є основним джерелом наповнення бюджетів різних рівнів та забезпечують фінансову основу для виконання державою її функцій, зокрема соціальних, економічних і управлінських. У зв'язку з цим податкове право розглядається як один із ключових інститутів фінансового права, що забезпечує правове регулювання відносин між державою та платниками податків.

Податкове регулювання охоплює систему правових норм, які визначають порядок встановлення, справляння та контролю за сплатою податків і зборів. В Україні основні засади податкової системи закріплені в Конституції України. Зокрема, стаття 67 Конституції України встановлює обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку та розмірах, визначених законом. Водночас відповідно до статті 92 Конституції України

виключно законами України визначаються система оподаткування, податки і збори, а також засади їх встановлення.[12]

Ключовим нормативно-правовим актом, що регулює податкові відносини в Україні, є Податковий кодекс України. Він визначає вичерпний перелік податків і зборів, принципи податкової системи, порядок їх адміністрування, а також права і обов'язки платників податків та контролюючих органів. Відповідно до статті 4 Податкового кодексу України податкова система ґрунтується на принципах загальності оподаткування, рівності всіх платників перед законом, невідворотності настання відповідальності за порушення податкового законодавства, стабільності та економічної обґрунтованості податків.[18]

Особливе значення податкового регулювання полягає у його впливі на економічні процеси. За допомогою податків держава може стимулювати або обмежувати певні види економічної діяльності, впливати на інвестиційні процеси, підтримувати окремі галузі економіки або соціальні програми. Саме тому податкова політика є важливим інструментом державного регулювання економіки та складовою загальної фінансової політики держави.

Суб'єктами податкових правовідносин виступають держава, контролюючі органи та платники податків. Держава реалізує податкову політику через систему уповноважених органів, серед яких провідну роль відіграє Державна податкова служба України. Відповідно до положень Податкового кодексу України контролюючі органи здійснюють адміністрування податків і зборів, контролюють своєчасність і повноту їх сплати, а також застосовують передбачені законом заходи відповідальності у разі порушення податкового законодавства.

Платниками податків можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Відповідно до статті 15 Податкового кодексу України платниками податків визнаються фізичні особи, юридичні особи та їх відокремлені підрозділи, які мають обов'язок сплачувати податки і збори. Права та обов'язки платників

податків визначені статтями 16 та 17 Податкового кодексу України, де закріплено, зокрема, обов'язок своєчасно сплачувати податки, вести облік доходів і витрат та подавати податкову звітність.[18]

Важливим елементом податкового регулювання є податковий контроль, який забезпечує дотримання вимог податкового законодавства. Податковий контроль здійснюється контролюючими органами у формах камеральних, документальних та фактичних перевірок. Його правові засади визначені у розділі II Податкового кодексу України. Метою податкового контролю є забезпечення повноти надходжень до бюджету та запобігання податковим правопорушенням.

У сучасних умовах податкове регулювання набуває дедалі більшого значення, оскільки ефективність функціонування податкової системи безпосередньо впливає на фінансову стабільність держави. Належне правове регулювання податкових відносин сприяє забезпеченню стабільних надходжень до бюджету, розвитку економіки та реалізації соціальної політики держави.

Податкове регулювання є одним із ключових сегментів фінансового права, що забезпечує правові механізми формування доходів держави. Воно поєднує в собі систему правових норм, які регулюють відносини між державою та платниками податків, встановлюють порядок справляння податків і зборів та забезпечують контроль за дотриманням податкового законодавства. Саме тому податкове право відіграє визначальну роль у системі фінансового права та фінансовій діяльності держави.

У сучасних умовах податкове регулювання стає цифровим і прозорим: єдиний рахунок для податків, автоматичне відшкодування ПДВ. Інтеграція до ЄС вимагає змін - боротьба з ухиленням, гармонізація акцизів. Це робить сегмент динамічним і ключовим для всієї фінансової системи [24].

Отже, податкове регулювання виступає серцем фінансового права, наповнюючи бюджет і регулюючи економіку. Норми Податкового кодексу

ділять податки на рівні, принципи забезпечують справедливість. Суб'єкти - платники і контролери - взаємодіють жорстко. Проблеми ухилення і реформ вирішуються через цифризацію та зміни. Цей сегмент гарантує стабільність фінансів держави в складних умовах.

3.3. Фінансові правовідносини та механізм фінансово-правового регулювання

Фінансові правовідносини є одним із ключових елементів фінансового права, оскільки саме через них реалізуються норми цієї галузі та забезпечується функціонування фінансової системи держави. Вони виникають у процесі формування, розподілу та використання публічних грошових фондів, що здійснюється державою та органами місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій. Фінансові правовідносини мають публічно-правовий характер, оскільки однією зі сторін у таких відносинах, як правило, виступає держава або уповноважений орган, наділений владними повноваженнями.

У науковій літературі фінансові правовідносини визначаються як врегульовані нормами фінансового права суспільні відносини, що виникають у сфері фінансової діяльності держави. Такі правовідносини мають певні характерні ознаки. По-перше, вони виникають виключно у сфері публічної фінансової діяльності. По-друге, їх учасниками є спеціально визначені суб'єкти, серед яких центральне місце займає держава або органи публічної влади. По-третє, ці відносини безпосередньо пов'язані з рухом фінансових ресурсів, зокрема бюджетних коштів, податків, державного кредиту та інших публічних фінансів.[22]

Важливою ознакою фінансових правовідносин є їх владно-організаційний характер. На відміну від приватноправових відносин, у фінансових правовідносинах сторони не є юридично рівними, оскільки одна зі

сторін наділена владними повноваженнями. Наприклад, у податкових правовідносинах держава через уповноважені органи встановлює обов'язок сплачувати податки, а платники податків зобов'язані виконувати ці вимоги відповідно до законодавства. Такий характер правовідносин пояснюється необхідністю забезпечення публічних інтересів і стабільного функціонування фінансової системи держави.[23]

Структура фінансових правовідносин традиційно включає три основні елементи: суб'єкти, об'єкт та зміст. Суб'єктами фінансових правовідносин виступають держава, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, які беруть участь у фінансовій діяльності. Об'єктом фінансових правовідносин є публічні фінансові ресурси, зокрема бюджетні кошти, податкові надходження, державні запозичення та інші фінансові ресурси, що формуються і використовуються у процесі фінансової діяльності держави. Зміст фінансових правовідносин становлять права та обов'язки їх учасників, визначені нормами фінансового законодавства.

Нормативною основою виникнення фінансових правовідносин є відповідні норми законодавства. Так, податкові правовідносини регулюються Податковим кодексом України, який визначає порядок встановлення і справляння податків, права та обов'язки платників податків і контролюючих органів. Бюджетні правовідносини регулюються Бюджетним кодексом України, що визначає правові засади бюджетної системи, порядок складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів різних рівнів. Конституція України також закріплює основні засади фінансових правовідносин. Наприклад, стаття 67 Конституції України встановлює обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, визначених законом.

Функціонування фінансових правовідносин забезпечується через механізм фінансово-правового регулювання. Під механізмом фінансово-правового регулювання розуміють систему правових засобів і способів впливу

держави на фінансові відносини з метою впорядкування фінансової діяльності. До таких засобів належать фінансово-правові норми, фінансові правовідносини, акти реалізації фінансового права та заходи фінансово-правової відповідальності.

Основним елементом механізму фінансово-правового регулювання є фінансово-правові норми, які встановлюють правила поведінки учасників фінансових відносин. Ці норми закріплюються у відповідних нормативно-правових актах, таких як Конституція України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, закони України та підзаконні нормативні акти. Саме через правові норми держава визначає порядок формування та використання фінансових ресурсів.

Наступним елементом механізму фінансово-правового регулювання є фінансові правовідносини, через які відбувається практична реалізація фінансово-правових норм. Саме у правовідносинах конкретизуються права та обов'язки учасників фінансової діяльності, що забезпечує ефективне функціонування фінансової системи.[23]

Важливу роль у механізмі фінансово-правового регулювання відіграють акти реалізації фінансового права, тобто конкретні дії суб'єктів, спрямовані на виконання вимог законодавства. До таких актів належать, наприклад, сплата податків, прийняття бюджету, здійснення бюджетних видатків, проведення фінансового контролю тощо. Через ці дії норми фінансового права набувають практичного значення та реалізуються у фінансовій діяльності держави.

Окремим елементом механізму фінансово-правового регулювання є фінансово-правова відповідальність, яка застосовується у разі порушення фінансового законодавства. Така відповідальність може проявлятися у вигляді фінансових санкцій, штрафів або інших заходів впливу, спрямованих на забезпечення дотримання фінансово-правових норм. Наприклад, Податковий

кодекс України передбачає відповідальність платників податків за порушення податкового законодавства.

Таким чином, фінансові правовідносини є важливим елементом фінансового права, через який реалізується фінансова діяльність держави. Вони виникають у процесі формування та використання публічних фінансових ресурсів і мають публічно-правовий характер. Ефективне функціонування фінансових правовідносин забезпечується через механізм фінансово-правового регулювання, який включає систему правових норм, фінансових правовідносин, актів реалізації права та заходів юридичної відповідальності. Саме завдяки цьому механізму забезпечується стабільність фінансової системи держави та реалізація її фінансової політики.

Розділ 4. Фінансове право в умовах воєнного стану

Фінансове право в умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки саме через механізми фінансово-правового регулювання держава забезпечує фінансування оборони, підтримку економіки, соціальний захист населення та стабільність функціонування публічних фінансів. Воєнний стан суттєво впливає на організацію фінансової діяльності держави, що зумовлює необхідність адаптації фінансово-правових норм до надзвичайних умов функціонування держави та суспільства.

Правові засади запровадження та функціонування воєнного стану визначені Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Відповідно до статті 1 цього Закону воєнний стан є особливим правовим режимом, який вводить у разі збройної агресії або загрози нападу та передбачає надання органам державної влади додаткових повноважень, необхідних для забезпечення оборони держави, національної безпеки та громадського порядку. Запровадження воєнного стану безпосередньо впливає на фінансову діяльність держави, оскільки потребує значного перерозподілу бюджетних ресурсів на потреби оборони та безпеки.

Одним із ключових напрямів функціонування фінансового права в умовах воєнного стану є бюджетне регулювання. Бюджетна система держави повинна оперативно реагувати на потреби оборони та забезпечення функціонування державних інституцій. Бюджетний кодекс України передбачає особливості виконання державного бюджету в умовах воєнного стану, зокрема можливість оперативного перерозподілу бюджетних видатків та спрямування фінансових ресурсів на забезпечення потреб сектору безпеки і оборони. Значна частина бюджетних коштів у таких умовах спрямовується на фінансування Збройних Сил України, інших військових формувань, а також на підтримку критичної інфраструктури держави.[17]

Важливим елементом фінансового права в умовах воєнного стану є податкове регулювання. З метою підтримки економіки та бізнесу держава може запроваджувати тимчасові податкові пільги або змінювати порядок адміністрування податків. Податковий кодекс України передбачає можливість внесення змін до податкового законодавства для підтримки платників податків, зокрема у випадках форс-мажорних обставин, що виникають під час воєнного стану. Такі заходи спрямовані на збереження економічної активності та підтримку суб'єктів господарювання, які постраждали від воєнних дій.

Окрему роль у системі фінансового права під час воєнного стану відіграє державний кредит і міжнародна фінансова допомога. У складних економічних умовах держава може залучати додаткові фінансові ресурси шляхом внутрішніх і зовнішніх запозичень, а також через отримання міжнародної фінансової підтримки від міжнародних організацій та іноземних держав. Такі механізми дозволяють забезпечити фінансову стабільність та підтримувати функціонування економіки в умовах воєнного часу.

Суттєве значення має також фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів. В умовах воєнного стану особливо важливим є забезпечення прозорості та ефективності використання публічних фінансових ресурсів. Контроль за надходженням та використанням коштів державного бюджету здійснюють відповідні державні органи, зокрема Рахункова палата та органи державного фінансового контролю. Їх діяльність спрямована на запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів та забезпечення законності у сфері фінансових відносин.[17]

Крім того, у період воєнного стану значно посилюється роль державного регулювання у сфері фінансів. Держава може запроваджувати спеціальні фінансові механізми для підтримки оборонної промисловості, відновлення пошкодженої інфраструктури, надання допомоги постраждалому населенню та розвитку економіки. Такі заходи спрямовані на забезпечення фінансової стійкості держави та збереження економічного потенціалу країни.

Фінансове право в умовах воєнного стану відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави та підтримці її обороноздатності. Особливості правового регулювання фінансових відносин у цей період полягають у посиленні бюджетного та податкового регулювання, активному використанні механізмів державного кредиту, міжнародної фінансової допомоги та посиленні фінансового контролю. Усі ці заходи спрямовані на ефективне використання фінансових ресурсів держави та забезпечення її функціонування в умовах воєнного стану.

Висновки

У результаті проведеного дослідження фінансового права як самостійної галузі національної правової системи можна зробити висновок, що воно відіграє важливу роль у регулюванні суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням публічних фінансових ресурсів держави та органів місцевого самоврядування. Фінансове право забезпечує правову основу фінансової діяльності держави, визначає порядок мобілізації доходів до бюджету, встановлює механізми їх розподілу та контролю за ефективним використанням фінансових ресурсів.

У процесі дослідження було встановлено, що фінансове право має складну та багаторівневу систему, яка складається із взаємопов'язаних інститутів, що регулюють різні напрями фінансової діяльності держави. Структура системи фінансового права традиційно поділяється на загальну та особливу частини. Загальна частина визначає основні принципи фінансового права, його предмет і метод правового регулювання, систему джерел і коло суб'єктів фінансових правовідносин. Особлива частина охоплює окремі фінансово-правові інститути, зокрема бюджетне право, податкове право, державний кредит, фінансовий контроль та інші напрями фінансової діяльності.

Дослідження джерел фінансового права показало, що вони мають ієрархічну структуру та включають Конституцію України, міжнародні договори, закони України, кодифіковані нормативно-правові акти, підзаконні нормативні акти, а також акти органів місцевого самоврядування. Центральне місце серед джерел фінансового права займають Бюджетний кодекс України та Податковий кодекс України, які визначають правові засади бюджетної системи держави та податкового регулювання.

Важливим елементом фінансового права є система суб'єктів фінансових правовідносин. До них належать держава, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також фізичні та юридичні особи. Кожен

із цих суб'єктів виконує визначену функцію у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Держава та її органи здійснюють управління фінансовою системою та реалізують фінансову політику, тоді як фізичні та юридичні особи виступають платниками податків, отримувачами бюджетних коштів або учасниками інших фінансових правовідносин.

У роботі також було проаналізовано фінансові правовідносини та механізм фінансово-правового регулювання. Встановлено, що фінансові правовідносини виникають у сфері фінансової діяльності держави та мають публічно-правовий характер. Їх функціонування забезпечується через механізм фінансово-правового регулювання, який включає систему фінансово-правових норм, фінансові правовідносини, акти реалізації права та заходи фінансово-правової відповідальності. Саме завдяки цьому механізму держава здійснює вплив на фінансові процеси та забезпечує стабільність фінансової системи.

Окрему увагу в дослідженні приділено податковому регулюванню, яке є одним із ключових сегментів фінансового права. Податки і збори становлять основне джерело наповнення державного бюджету, а податкова система виступає важливим інструментом державної економічної політики. Правове регулювання податкових відносин здійснюється на основі Податкового кодексу України, який визначає порядок встановлення, справляння та контролю за сплатою податків і зборів.

Особливе значення фінансового права проявляється в умовах воєнного стану, коли держава змушена оперативно реагувати на нові економічні та соціальні виклики. У цей період значно посилюється роль бюджетного та податкового регулювання, розширюються повноваження органів державної влади у сфері фінансової діяльності, а також зростає значення фінансового контролю за використанням бюджетних коштів. Фінансове право забезпечує правові механізми фінансування сектору безпеки і оборони, підтримки економіки та соціального захисту населення.

Таким чином, фінансове право є важливою галуззю публічного права, що забезпечує правове регулювання фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Ефективність функціонування фінансового права безпосередньо впливає на стабільність фінансової системи держави, розвиток економіки та забезпечення соціальних потреб суспільства. У сучасних умовах, зокрема в період воєнного стану, роль фінансового права значно зростає, що обумовлює необхідність подальшого вдосконалення фінансового законодавства та механізмів його реалізації.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами та доповненнями) *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51.
2. Бюджетне право України: навчальний посібник / Л. К. Воронова. Київ: Прецедент, 2022. 412 с.
3. Бюджетне регулювання під час воєнного стану / Л. К. Воронова. Київ: Прецедент, 2025. 389 с.
4. Валютне регулювання в Україні: навчальний посібник / Ю. В. Пасічник. Київ: Наукова думка, 2022. 312 с.
5. Взаємодія фінансового та адміністративного права: співвідношення / Л. К. Воронова. Київ: Прецедент, 2023. 289 с.
6. Державний кредит і борг: монографія / С. І. Запара. Дніпро: ДДУВС, 2023. – 289 с.
7. Еволюція джерел фінансового права в умовах кризи. Харків: Право, 2025. 356 с.
8. Законодавчі джерела фінансового права України / Л. К. Воронова. Київ: Прецедент, 2023. 356 с.
9. Історія фінансового законодавства України: монографія / за ред. О. П. Орлюк. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 412 с.
10. Кодекси України у фінансовій сфері: аналіз змін. Харків: Фактор, 2025. 456 с.
11. Конституційні засади фінансового права України / О. П. Орлюк. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 356 с.
12. Конституція України: коментоване видання. Київ: Парламентське видавництво, 2024. 312 с.
13. Кримінальна відповідальність у фінансовій сфері / С. І. Запара. Дніпро: ДДУВС, 2023. 278 с.
14. Курс фінансового права: навчальний посібник / М. П. Кучерявенко. Харків: Право, 2023. 456 с.

15. Механізм фінансово-правового регулювання / М. П. Кучерявенко. Харків: Право, 2025. 512 с.
16. Міжнародні аспекти фінансового права України / Ю. В. Пасічник. Київ: Наукова думка, 2024. 310 с.
17. Післявоєнне фінансове право: перспективи / Ю. В. Пасічник. Київ: Наукова думка, 2025. 278 с.
18. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями) *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–17.
19. Система джерел фінансового права в умовах реформ / С. І. Запара. Дніпро: ДДУВС, 2024. 267 с.
20. Система фінансового права: теорія та практика / О. А. Музика. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. 456 с.
21. Система фінансового права України / М. П. Кучерявенко. Суми: Університетська книга, 2021. – 320 с.
22. Структура фінансових правовідносин в Україні / Л. К. Воронова. Київ: Прецедент, 2024. 378 с.
23. Теорія фінансового права: монографія О. А. Музика. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 280 с.
24. Фінансове і цивільне право: точки дотику / М. П. Кучерявенко. Харків: Право, 2022. 412 с.